

ORTA AFRİKA'DA EĞİTİMİN ROLÜ VE KALKINMAYA KATKISI (KAMERUN ÖRNEĞİ)

Paul TEDGA*

Orta Afrika'da eğitimin durumu iyi değil. Bir zaafi suri halini almıştır. Uzun yıllardır yapılmış olan bu gözleme hiçbir itiraz getirilmemiştir. UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) İstatistik Enstitüsüne göre çocukların yarısından fazlasının ilköğretimi tamamlamadıkları 19 Afrika ülkesinden ve 44 Sahra Altı Afrika ülkesinden en az 6 tanesi Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'na (CEEAC)¹ (1) üyedir. Bunlar Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Ekvator Gine, Sao Tome ve Principe, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Burundi'dir. Bu son on beş yıl içinde ilköğretim ve ortaöğretim alanlarında çok önemli bir gelişme kaydedilmiştir, öyle ki öğrenci sayısı iki katına çıkmıştır.

Lisans ve lisansüstü eğitimi de önemli bir gelişme sergilemiştir. Orta Afrika'da yirmi yıl önce on beş üniversite bulunurken günümüzde yaklaşık atmış kadar üniversite mevcuttur. Fakat bu çabalara rağmen bütün alanlarda üniversiteler toplumun ihtiyaçlarına cevap veremediği gibi nicelik ve nitelik bakımından da yetersiz kalmaktadır.

Bununla beraber maalesef genel olarak Orta Afrika ülkeleri, eğitim ve öğretim sistemlerinin yıkılışına tanık olmaktadır; oysa halkların büyüklüğünü ve mutluluğunu sağlayan eğitim ve öğretimin gelişmesidir.

Orta Afrika'daki eğitim sorunları, bu kıtanın diğer alt bölgelerinde karşılaşılan sorunlarla neredeyse aynıdır: Sınıflarda veya amfilerde öğrenci fazlalığı, öğretmenlerin formasyon yetersizliği, didaktik materyalin eksikliği, ekipmanların yokluğu veya bozuk olması, maaşların yetersizliği ve gecikmeli ödenmesi, öğretmenin toplumun gözünde bir statüsünün olmayışı, formasyon dünyasıyla iş dünyası arasında ilişkilerin pek var olmaması, araştırmacı-öğretmenlerin hareketliliklerinin yetersizliği, vs. Gördüğümüz gibi her türden ve her düzeyde sorunlar vardır. Biz bu bildirimizin birinci bölümünde "Dün ve Bugün Orta Afrika'da Eğitim" başlığı altında bu sorunları ele alacağız ve ikinci bölümünde "Dış Yardımların Etkisi" başlığı altında çeşitli ortakların bu eğitim sistemlerin iyileştirilmesi için yaptıkları yardımlardan bahsedeceğiz.

Birinci Bölüm: Dün ve Bugün Orta Afrika'da Eğitim

A- Orta Afrika'da Eğitimin Yalnızca Adı Eğitimdir

Koşu sonunda gibi soluk soluğa kalmış bu eğitim sisteminin durumunu sunmakla incelememize başlayalım. Bu eğitim sisteminin ilk bakışta bıraktığı izlenimi en iyi nitelendirecek sözcük paradokstur: Bu sistemin öyle ya da böyle varlığını sürdürebilmesinin nedeni, eğitimin verimli olmamasıdır ve okullaşma durumu ise bir yanılsamadan ibarettir çünkü okuma yazma bilmeyenlerin sayısı artmaktadır. Başka bir deyişle Orta Afrika'da eğitim ürünleri niceliksel ve niteliksel olarak tatmin edici olsaydı aynı ritimde ilerleyemeyen

(1)¹ CEEAC topluluğuna üye ülkeler: Angola, Burundi, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Congo-Brazzaville, Gabon, Ekvator Giné, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Rwanda, Sao Tome et Principe ve Çad.

ortamla çelişki yaratacaktı. Diyelim ki mucize eseri Orta Afrika ülkelerinde eğitime atılım kazandıracak bir programın saptadığı bütün hedeflere ulaştı: Okullaştırılabilir çocuk kayıtlarının oranı % 75 ve mezuniyet sınavlarındaki başarı oranlarının da % 75 olsun. Peki, bu durumda ne olacak? Bu alt bölgenin günümüz sosyal-ekonomik bağlamında iyi bir formasyon almış öğrenciler nasıl tepki verecekler? Elbette böyle bir şeyi hayal etmek saçmadır; ama bu aslında şu anlama gelir: üstü kapalı olarak hükümetler, sermaye sahipleri, uzmanlar, aileler ve talebeler, yani herkes, eğitim kurumunun umulmadık bir ulusal çocuk bakım yeri olduğunu, mümkün olduğunca uzun süre korunması gereken bir toplumsal barış alanı olduğunu üstü kapalı olarak kabul etmektedir.

Bu sorunlar olmadığını varsaydığımızda ülke huzuru bozulduğunda hak talepleri ve gizli pazarlıklar hangi konuda yapılacaktır? Bütün müzakereler öğretmenlerin gelirleriyle veya öğrenci burslarıyla ilgilidir, çalışma koşullarına nadiren değinilirken eğitimin içeriği ve gayesine ise neredeyse hiç değinilmez. Verilen formasyonların etkisiz ve yetersiz olmasından daha çok elde edilmiş toplumsal hakların tehlikeye düşmesi rahatsız etmektedir. Herkes, bunun saatli bir bomba olduğunun farkına varmadan akıntıya kapılmış bu eğitimsel kurumları koruyan yinelemeli geçici uzlaşmalarla yetinmektedir. Aşağıda uzun tasvirlerle değil de, belli bir sıralamayla arz ettiğim mevcut durumda başka ne yapılabilir?

Öğrenciler: Taşrada okullulaşma oranı yetersiz ve değişken, kentlerde sınıfların aşırı kalabalıklılığı, sınıfta kalma ve terk vakalarının fazlalığı, kız çocukları için durumun daha da elverişsizliği, hepsi için iş alanlarının yokluğu, vs. Dün olduğu gibi bugün de iç açıcı olmayan bu tablo bütün Orta Afrika ülkeleri için geçerlidir.

Öğretmenler: Yetersiz bir formasyon, vasıfsızlık, kötü çalışma koşulları, pedagojik denetimin ve kadrolaşma yokluğu, maaş ödemelerinin aksaması, statüsüzlük, kariyerlerin takibinin eksikliği, bu mesleğe karşı toplumsal saygının düşüklüğü, vs. Bazı yönlerinden dolayı Gabon'un, Ekvator Gine'nin ve Kamerun'un dışında dün olduğu gibi bugün de diğer bütün Afrika ülkeleri bu özellikleri taşımaktadırlar.

Eğitim: Uygun olmayan program ve yöntemler, formasyon-iş yetersizliği, okul kitaplarının ve pedagojik rehberlerin yetersizliği ya da yokluğu, vs. Gabon'da ve Ekvator Gine'de devlet, bütün devlet okulu öğrencilerine ücretsiz okul kitabı dağıtım politikasını başlatmıştır. Diğer Orta Afrika ülkelerinde henüz böyle bir çaba gündemde değildir. Başka bir deyişle durum kötüye gitmektedir.

Araçlar: Yer yetersizliği ve bunların kötü durumda olması, bakımsızlık, mobilya yokluğu veya yıpranmış mobilyalar, didaktik materyalin az oluşu ya da hiç olmaması vs. Dün olduğu gibi bugün de bütün Orta Afrika ülkelerinde manzara zifiri karanlıktır.

Aileler: Okulun yararlılığına duyulan güvensizlik, çocukların okula gidebilmesi için büyük fedakârlıklar yapmak zorunda olunması, devletin gençleri eğitebileceğine olan güvenin yitirilmiş olması, vs. Diplomalı ya da diplomasız gençliğin işsizliği bütün Orta Afrika ülkelerinde doğrusal bir çizgi izlemektedir. Günümüzde bu alt bölgede yalnızca bir ülke, Gabon, işsizliğe karşı koymak amacıyla Çin gibi dış ortakların desteğiyle büyük ölçüde iş olanağı yaratmak hedefiyle geniş bir yatırım programına girişmiştir. Bu ülkenin dışında henüz söylem yerini eyleme bırakamamıştır.

Hükümetler: Ülkelerin çoğunda eğitim sektörünün durumuyla, hızla yükselen demografiyle, ekonomik gerilemeyle, yapısal ve sektörel ayarlamayla yüzleşme; eğitime

yapılan yatırımların yetersizliği, kötü idaresi, budanması; öğretmenlerin ve öğrencilerin grev yapması; sık sık “beyaz yıl” ilan edilmesi², vs. Dünün sorunları bugün daha da acil cevaplar gerektirmektedir. Bu tanımları barındıran ülkeler: Öğretmen maaşlarının otuz ay kadar gecikmiş olduğu Orta Afrika Cumhuriyeti; Ülkenin iç kısmında öğretmen maaşlarının dört aylık geciktiği Çad; sivil savaş nedeniyle eğitimin bir öncelik olmadığı Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Burundi. Örnek olması açısından Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nde bir üniversite profesörünün ayda 50 dolar maaş aldığını burada belirtmek isteriz.

Hangi Orta Afrika ülkesi için yukarıda sıralanan kötü işleyiş göstergelerinden en az yüzde 80’inin mevcut olmadığını söyleyebiliriz?

Dolayısıyla tespit kaygı vericidir, durum karmaşıktır ve çözüm arayışları da incelik gerektirmektedir; çünkü varlığını zorla sürdüren etkisiz olduğu kadar zayıf bir sosyal-ekonomik bağlamda hala faydalı görünen bu eğitim kurumlarını neyle ve nasıl değiştirileceği bilinmemektedir. Bununla beraber yön değiştirilmesi gerektiğini gösteren işaretler apaçıktır: yalnızca Orta Afrika’da değil, aksine bütün Afrika’da farklı bir eğitim şekli doğmalıdır.

B-Orta Afrika’da Eğitimin Yetersizlik

Bir Orta Afrika Eğitim Bakanının görev ömrünün kısa olduğunu söylemek sıradan bir bilgidir (Orta Afrika’da, Çad’da ve Gabon’da yaklaşık iki yıl; Kamerun’da ise neredeyse 3 yıl). Yılda bir gerçekleştirilen bir CONFEMEN (Fransız Dilli Ülkelerin Eğitim Bakanları Konferansı) toplantısından diğere simalar hep yenilenir ve bir kişiyi iki kez görevde görme olasılığı da çok düşüktür. Bu idarî istikrarsızlık sonucunda işlerin takibi pek mümkün olmadığı gibi eğitim politikası adını taşımaya layık herhangi bir program hazırlanması da mümkün değildir. Sanayi ülkelerinin yönetiminin tersine teknik olarak farklı memur toplulukları tarafından yerine getirilen kamu hizmetleri Orta Afrika’da iyi sağlanamamaktadır. Eğitim idaresinde farklı dereceler olmadığı için genelde kısa ya da uzun bir süre için okulun idarî görevlerini öğretmenler yerine getirir; çoğu zaman da bazı dosyalara hakim olmaya başladıklarında onun yerine yeni bir öğretmen tayin olur, tıpkı kendisi için olduğu gibi. Bu idari sorunlardan dolayı da Eğitim Bakanlığında kurumsal bir hafıza yoktur; yabancı bir uzman heyeti, istatistik, bilgi hatta resmi metin gibi belgeler istediğinde, ulusal muhataplarının bunların hiçbirini onlara derhal sunamamasında bu eksikliği fark etmekteyiz. Yeni sorumluların, içeriklerini ve hedeflerini bilmedikleri programlı etkinlikler söz konusu olduğunda, bu yapısal hafıza yokluğu daha da sıkıntılı bir hal alır; gerçekten de oluşumuna katıldıkları projelerin uygulamasını gerçekleştirmeyi başaran kadrolu eğitim memurlarının sayısı çok azdır. Bu sakıncalar, uzun vadede yıkıcı neticeler doğurur; örneğin siyasi istikrarsızlığa ve her tür zayıflığa karşı kurumsal sürekliliği sağlayabilecek kamu hizmetinin yokluğunu sürdürmesine neden olur. Bir başka örnek, birkaç yıl önce Kamerun Devlet başkanı Teknik Eğitim ve Mesleki Formasyon Bakanlığını kurmuştu. Her şeyin sıfırdan düzenlenmesi gerekteydi: Örgütlenme şeması, görevler, araçlar, vs. Her şey düşünülmeliydi. Bu bakanlığa atanan kişi görevi süresince hiçbir şey yapmamıştır. Bir yıl ve birkaç ay sonra bu kişi yeni hükümetin bakanlıklarının listesinde yeniden yer almaktaydı; kendi yöresinde önemli birisi olmasından dolayı bu kişi yetersizliğinden dolayı hükümetten çıkarılacak yerde ilköğretim ve yüksek öğretim dışında bütün eğitim sisteminden sorumlu Ortaöğretim Eğitim Bakanı olmuştur. İşte bu alt bölgemizde eğitimle bu şekilde ilgilenilmektedir: ne ahlaken ne psikolojik olarak ve ne de entelektüel olarak böyle görevleri üstlenmeye hazırlıklı olan kişileri bu görevlere atayarak.

² “Beyaz yıl”: Üniversiteye kayıt yapılmadan ve sınavlara girilmeden, fakat derslere katılabilirerek, geçirilen yıldır.

Fakat bu endişe verici durumdan hiç yetenekli kadrolar olmadığını –çok değerli kişiler de sayısızdır- ve böyle kişiler yetiştirmek için de hiçbir şey yapılmadığını –her yıl büyük paralar bu çalışmalar için yatırılmakta, ne kadar küçük bir ülke olsa da örneğin Gabon onlarca yıldır sırf burslar için yılda ortalama kırk milyar frank (yani 60 milyon avrodan daha çok) ödemektedir- sonuç olarak çıkarmamalıyız. Gerçekten de Gabon 20 üzerine 10 ortalama alan orta birden lise sona kadar bütün öğrencilere bir burs veren tek Afrika ülkesidir.

Bu durumda bu formasyonların etkileri neden sürekli değil ve iyi memurlar neden bu kadar az mevki sahibidirler? Çünkü kimse bu sorunu çözmeye girişmemiştir: “satış sonrası hizmet”e bakmadan yüksek fiyata burslar ve formasyonlar ödenir; çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi kararları uygulayanlar onları hazırlayanlar değildir; çünkü tasarlanmış uzun vadeli programlama, henüz uluslararası işbirliği alışkanlıklarına girmemiştir.

Bu durumda Orta Afrika eğitim yönetimini nasıl oluşturabiliriz ve bu alanda sürdürülebilir bir kalkınmayı ve fiili olarak düzelmesini nasıl sağlayabiliriz? Aslında mucit olmaya hiç gerek yoktur; çünkü bütün formasyon modelleri bilinmekte, aranan nitelikte kurumlar mevcut, sayısız döngüler birbirini takip etmekte ve dış finansman olanakları her zaman hazır beklemektedir. Orta Afrika’da insan kaynaklarının değerlendirilmesini önceleyerek yapısal ve sektöriyel düzeltmeler yaparak eğitim sistemi yönetiminin yenilenmesini planlamak için hükümetlerin ve sermaye sahiplerinin samimi işbirliği yeterli olur. Olmazsa olmaz olan bu koşul çoğu zaman saygı dolu dilek ifadelerinden ibaret kalmakta ve bu alanda henüz hiçbir uluslararası işbirliği politikası uygulanamamıştır. Bunun neticesinde Afrika eğitim kadrolarının formasyonu için sermaye sahiplerinin gerçekleştirdikleri sayısız dağınık çaba, bu sektörün idaresinin ve sonuç yoluyla da genel olarak bütün eğitim sisteminin kötüleşmesine engel olamamıştır.

Yeni kadroların formasyonunun sürekli olarak tekrar baştan alınması, çalışanların genelde kendi başlarına oldukları ve dolayısıyla da verimliliğin bunların bireysel niteliklerine ve mesleki ahlaklarına doğrudan bağlı olduğu genelde kötü örgütlenmiş hizmetlerin işleyişi üzerinde doğrudan ve olumsuz yankıları olmaktadır. Tekniklik, tecrübeyle elde edilir; aynı şekilde gençliğin eğitilmesinin ulus için ne kadar önemli olduğunun kavranması aracılığıyla bir örgüt zihniyeti veya bir hareket atılımı sayesinde etkililik ve kamu hizmeti kötüleşmekten korunabilir. Hizmetlerin içe kapanışı, bilgi dolaşımının iyi olmaması, iktidar heyetlerinin yetersizliği, ceza ve mükâfatların tatmin edici olmayan uygulamaları ve bütün bunlara eklenen çalışma koşullarının berbat oluşu, idari ve mali eğitim işlerinin yönetildiği varsayılan bu sıradan bağlam hakkında fikir vermeye kafidir.

En yüksek Afrikalı sorumlular, UNESCO’nun desteğiyle Şubat 1995’de Paris’te yapılan Afrika Kurultayı’nın son rapor projesinin aşağıdaki alıntısının da gösterdiği gibi durumun içler acısı olduğunu bilincindedir:

“İdaremez, etnik kayırmacılık, taraftar zihniyeti, yandaşlık, gevşeklik, verimlilik ve iç etkililik oranlarının düşüklüğü. Devlet gelirlerinin zimmete geçirilmesine, israfa, yolsuzluklara karşı sistematik bir mücadele verilmemektedir. Kuşkusuz bazı istisnalar var fakat bunların genel tabloyu değiştirmedeğini kabul etmek zorundayız”. 2006 yılındayız, yaklaşık on bir yıl sonra. Fakat durumun hiç de değişmediğini itiraf etmek zorundayız.

C-Orta Afrika'da Ahlak Bozukluğu Nedeniyle Eğitimin Kangrenleşmesi

“Su duvardan sızıyor” ifadesini hiç işitmeyen oldu mu? Bunlar Kamerun'da bakalorya³ resmi sınavlardaki sızıntılardır. Yüksek Öğretim Bakanının ve Bakalorya Ofisinin aldıkları bütün önlemlere rağmen bu sızıntılar her yıl tekrarlanmaktadır. Yakın bir zamanda Afrique Education magazini 1–15 Ağustos 2006 tarihli numarasında “Yüksek okullardaki ve Devlet enstitülerindeki mafya” üzerine bir araştırma yayınlamıştır. Bu uzun araştırmada magazin Kamerun'da yazdığı kişi spor öğretmenlerinin mezun oldukları Milli Gençlik ve Spor Enstitüsü'nün sınavını başarmak için nasıl 150 avro (100.000 frank) vermeleri gerektiğini, aslında 20 üzerinden 10'dan düşük puan alan adayların okula girmesini sağlamak için Milli İdare ve Yargıçlık Okulu'nun genel müdürünün nasıl notları değiştirdiğini, Yaounde Belediye başkanının oğlunun Yaounde'deki Ordular arası Askeri Okul'da spor dersinde meydana gelen kalp krizinden nasıl öldüğünü anlatmıştır. Bu kişi buraya girebilmek için sınav esnasında bu sınavdan muaf tutulabileceğini gösteren sakatlık belgesini sunmuştu. Ama kabul edildikten sonra sakatlık belgesi geçerliliğini yitirdiği için bütün subaylar gibi onun da düzenli olarak spor yapması gerekmiştir ve maalesef kalbi buna dayanamayıp ölmüştür. Yine aynı Yüksek Öğretim Bakanının, makalenin, dış ülkelerde uyandıracığı yankılardan çekindiği için (Kamerun'da bu tür şeyler herkes tarafında bilindiği için artık kimse buna şaşırıyor) kendisine bağlı bütün yüksek okul ve enstitülerin müdürlerine Afrique Education magazin muhabiriyle görüşmelerini yazılı olarak bildirdiği ve küçük bir mahalle dükkânı işleten bir kadının Temel Eğitim Bakanı olan annesinin nasıl özel sekreteri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Aslında bu özel sekreter bu bakanlığa alınacak 5.650 vekil memuru belirleyip bu iş alımlarını düzenleyecekti. Masa altı olmadan yalnızca aday dosyalarının yeterli gelmediği bu geniş vekil alım kampanyasında yasadışı olarak elde edilen paranın kesin olarak aile kasasına girmesi için bakanın bu işte doğrudan kendi ailesinden birisini atamıştır. Transparency International TSK tarafından dünyanın en bozulmuş ülkesi olarak kabul edilen Kamerun'da bozukluk örnekleri sayısız denecek kadar çoktur. Bununla beraber bu felaket maalesef Kamerun'un tekeline sayılmaz.

Çoğunun petrol üreticisi ülkesi olmalarından dolayı siyasi ve ahlaki bozukluk Orta Afrika ülkelerinin işlemesine engel olmaktadır. En utanç verici nokta da derinlikte meydana getirdiği iğrenç sonuçları ölçmeden bunu bir yüzey yazgısı olarak kabul etme alışkanlığıdır. Bütün ekonomik ve toplumsal aktörlerin bu felakete bulaşmış olduklarını belirtmeye gerek yoktur, fakat buradaki mesele hiç bahsedilmediği için –bunun nedeni de buna maruz kalanların (öğrenci, üniversiteli, okuma yazma bilmeyen ebeveynler) bu konuda hiçbir şey bilmemeleridir, zaten pratikte kim onları savunabilir?- yalnızca eğitim meselesiyle sınırlıdır.

Orta Afrika'da eğitim finansmanlarıyla ilgili yapılan söylemlerde bu utanç verici konunun üstü kapatılır ve adını telaffuz etmeden engeli aşmak için tepede en karmaşık mekanizmalara ya da tabanda kurnazca stratejilere başvurulur. İster çift yönlü resmi yardımlar aracılığıyla Batılı vergi mükelleflerin parası olsun ister yardım dernekleri aracılığıyla cömertçe bağış yapanların parası olsun kaynağı ne olursa olsun, bu fonların tamamı bir yana yalnızca bir kısmının bile ihtiyaç sahibi çocuklara ulaşmaması kabul edilemez bir durumdur. Büyük bir kısmının çalınmış olduğu bu paraları ve çalındığı için de eğitim verilememiş olan bu çocuklar yetişkin olduklarında, borç alınan bu banka yardımlarını tekrar iade etmeleri gerektiğinde ne yapabileceklerdir?

³ Çev.: Bakalorya, Lise diplomasını alabilmek için yapılan olgunluk sınavıdır.

Mevcut yoklukta bu el konulan para miktarlarının önemsenmeyebilir olduğunu söyleyecek yerde okuma yazma öğrenemeyecek çocuklarla ne kadar ilintili olduğunu göstermek için bu akıl yürütmeyi tersine çevirelim. Binlerce ders kitabının alı konması cahillerin sayısını ne kadar arttıracaktır? Bir milyon Frankın çalınması, kaç okul sırası eder? Yurtdışında bir banka hesabına usulsüzce aktarılan bir milyar, kaç okul eder? Eğitimden çalınmış her frank yok edilmiş bir bilgi parçasıdır, çalınmış her kitap zeka yağmalanmasıdır, aynı şekilde formasyon alanındaki bozukluk gençliğe karşı işlenmiş bir suçtur. Bu nedenle Orta Afrika'nın eğitim sisteminin tanık olduğu felaketsel bağlamında okullarda ve dışarıda formasyon beklentisi içinde olan insan enerji potansiyelini kurtarmak için radikal önlemler alınmalıdır. Verenler için sembollerle yüklü olan ve alacaklar için büyük umutlar taşıyan eğitim fonlarını çocuklara yönelik insani yiyecek yardımları gibi korumak gerekir. Ahlakız ve bilinçsiz yetişkinlerin bu fonları iç etmelerine izin vermek kabul edilmez bir durum olduğu gibi bir suçtur da.

D-Orta Afrika'da Öğretmenlik Görevinin Değer Kaybı

Bangui'de yol kenarında çörek satarak ay sonlarını getiren bayan öğretmenler, Douala'da okula ders vermeye gitmeden önce hanımlarına günlük yiyecek ihtiyaçlarını karşılayabilmek için motor-taksiciliği (Zemidjan) yapan erkek öğretmenler, kendi arabası olmadığı için takside yer tutmak için güneşin altında öğrencilerle tartışan üniversite hocalar, bütün bunlar sıradan manzaralardır. Bunun yanı sıra ay sonlarını getirmek için birçok öğretmen özel okullarda ders verir. Günümüzde öğretmen olmak artık referans sayılmaz ve dolayısıyla da öğretmenin kendisi de model olmayı bırakmıştır. Hayat koşullarından dolayı bütün cazibesini yitirmiş olan öğretmenlik ve öğretmen bazen öğrencilerinin eğlencesi haline bile gelebilmektedir.

Öğretmenlerin en büyük sıkıntısı her tür iniş çıkışa maruz kalan maaştır, bu sorun aslında memurlar, devlet ve sermaye sahipleri için bitmek bilmeyen müzakerelerin merkez noktası haline gelmiştir. Ücretliler için en temel ve öncelikli mesele maaşlarının –bütün olarak ya da fazla parçalanmadan- vaktinde ödenmesidir, ama bu maalesef çok nadir bir durumdur; birkaç ay gecikmeyle yapılan ödemeler normal ödeme olarak kabul edilir; bununla beraber ister istemez azalan alım güçlerini korumak için paralarını erozyona – Frankın devalüasyonuyla veya onsuz- karşı koymaları gerekmektedir.

Eskiden eğitim mesleği, memurluğun güvenli olmasından ve güzel kariyer olanakları sunmasından dolayı umut vericiydi, fakat üniversite kürsüsü karşısında yavaş yavaş banalleşti ve değer kaybetti, ardından da yapısal düzenlemelerin şart koştuğu kısıtlayıcı önlemlerden dolayı da iyice zayıfladı. Bilgi taşıyıcısı ve dağıtıcısı oldukları için eskiden toplumsal bir öneme sahip olan öğretmenler ekonomik krizler nedeniyle kendilerini diğer işçilerle aynı seviyeye indirilmiş buldular.

İkinci Bölüm: Orta Afrika'nın Eğitim Sistemlerinin İyileşmesinde Dış Yardımların Etkisi

Bu iflası saptadıktan sonra sayacı sıfıra getirmenin, bir masa etrafında oturup geleceği nesnel olarak düşünmenin vakti gelmemiş midir? Buna ikna olmak için Afrika ülkelerinde eğitim alanında karar mercilerinin karşı karşıya geldikleri karmaşık durumunun incelemesini genel hatlarıyla hatırlatmak yeterli olacaktır. Bunları iki bölüm altında ele almak mümkündür.

1) Batı tarzında bir eğitim modelinin Afrika'da fazla uzun süredir uygulandığı apaçıktır; aslında bu eğitim sistemini olması gerektiği gibi uyarlamasını bilemedik, istemedik ve yapamadık. Bu nedenle yarınlarda vuku bulacak olası felakete engel olmak istiyorsak başka türlü eğitmemiz gerekiyor. Uluslararası topluluk Mart 1990'da "2000 Yılında Herkese Eğitimi" ilan etmiştir. Dolayısıyla Afrika bu öneriyi hemen kabul etmelidir; zaten Jomtien (1990) ve Dakar (2000) Konferanslarının öngördükleri reformların genel hatları da buradan ileri geliri.

2) Kamu görevi için okullaşma varlığını sürdürdüğüne göre ve yeni okul da ortaya çıktığına göre Orta Afrika'da eğitimin ihtiyaçlara cevap vermesi için kim bu geçiş anını yönetecek ve değişim sürecini yönlendirecek? Bu durumda yabancı ülkelerle ve organizmalarla ortaklıkların çoğalmasına ve çeşitlilik kazanmasına tanık olmaktadır.

A- Jomtien ve Dakar Konferanslarının Genel Hatları

2015'deki hedefleri Binyıl Beyannamesi'nde tekrar ele alınmış olan 1990 Jomtien ve 2000 Dakar Konferanslarının ardından Orta Afrika ülkeleri eğitim sistemlerini tümüyle gözden geçirme girişimine atılmışlardır. Temel öğretim düzeyinde bir yandan Doğudan olduğu kadar Güneyden de uzmanlarla CONFEMEN'in ulusal karşılığı, diğer yandan da öğretim meselelerinden sorumlu Afrikalı Bakanları bir araya toplayan ADEA'nın (Afrika'da Eğitimin Gelişmesine Dernek) üyeleriyle Afrika'da bu sektörde müdahil olan ve aynı zamanda "Afrika'da Yeni Temel Okul" üzerine bir belge ortaya koymayı sağlayan sermaye sahipleri ve bütün dünyanın gelişimine ortaklar arasında birkaç çalışma toplantısı yapılmıştır. Çünkü her şey ilkokuldan başlar.

Haziran 1994'de Yaounde'de Bakanlık oturumu şeklinde ve Şubat 1995'de Segou'da (Mali) CONFEMEN bürosu düzeyinde geniş bir tartışma konusu olduktan sonra artık geriye bu yeni görüşlerin uygulanması kalmıştı. Bu belge okulun yalnızca kamu güçlerinin işi olmadığını belirtir. İdari, mali ve pedagojik yönetimde öğrenci velilerinin, STK'ların, yerel topluluklar ve dış ortakların katkıları bunun herkesin işi olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda gazetecilerin işidir de, onlarsız halk arasında en iyi reformlarının anlaşılır kılınmasın kandırmacadan ibaret olurdu. Gerçekten de CONFEMEN'in yayınladığı belge "çevreyi hareketlendirmenin aslında bilgilendirmeden, duyarlılaştırmadan ve iletişim evrelerinden geçtiğini" söyler. Aynı zamanda CONFEMEN'in Nisan 1996'da Liege'de (Belçika) toplanmasına neden olan teknik ve meslek eğitimi meselesi, diğer yandan da çift yönlü işbirliğini destekleyen Agence de la Francophonie'nin⁴ ve Fransa, Kanada ve Belçika gibi bazı ülkelerin göz önünde bulundurdıkları uzaktan eğitim meselesi de çözüm bekleyen meselelerdendir.

Kısacası bu belgede temel öğretim, gençlerin yaşadıkları ortama yerleşmeleri ve aktif hayata hazırlanmaları etrafında eğitim sistemini tekrar gözden geçirmenin ilk taşıdır. Böylece ilköğretim eğitim sisteminin oturtulması ve anahtarıdır.

B-Ortaklıkların çoğalması ve çeşitlik kazanması

Bağımsızlığın ilk otuz yılı süresince Kuzeyden Güneye doğru tekyönlü bir akışla belirginleşen yardımlar egemenken yeni dönemde Afrikalı kurumların gerçek ortaklar olarak ortaya çıkmaları daha büyük bir belirginlik kazanmıştır. Yapılan anlaşmaları incelediğimizde

⁴ Francophonie: Fransızca konuşan topluluklar.

Afrikalı kurumların kendilerini eşit düzlemde görerek işbirliği konusunda da karşılıklı alışverişlerin belirgin olması isteğini ve kaygısını görmekteyiz. Bu işbirliği ilk önce pedagojik düzlemde kendini gösterir. Oysa uzun bir zaman boyunca ilişkiler Kuzeyden Güneye öğretmen gönderimiyle sınırlıyken artık bu hareket karşılıklı olarak öğretmen alışverişiyle dengelenmeye yüz tutmuştur. Artık yalnızca Kuzeydeki öğretmenler Afrikalı üniversitelerde ders vermeyip karşılıklı bir hareket sayesinde Afrikalı üniversiteler de Kuzey üniversitelerin programlarına müdahale etme imkânı bulmaktadır. Devletten devlete çift yönlü ilişkilerdeki yeni oyun, özellikle Agence Universitaire de Francophonie (AUF) ile sembolleşen çok yanlı işbirliği ve bilim ve kültürün öğretimi için Birleşmiş Milletler Örgütü (UNESCO), bu durumu daha elverişli kılmıştır.

Aynı zamanda bu işbirliği, birbirinin menfaatlerine cevap veren ve çeşitli tarafların bilimsel ve maddi katılımını gerektiren karşılıklı bir anlaşmayla tanımlanmış programlar üzerine karma araştırmacı ekiplerin kurulmasıyla araştırma programları düzeyinde gelişmektedir. Bu açıdan ağların oluşumu, Kuzey gibi Güneyin de uzmanlıklarının seferber olmasını sağlamasıyla ve bilimsel topluluğun mutlaka azami bir fayda elde edeceği bir örgü haline getirilmesiyle hayati bir önem taşıyan bir yeniliktir. Ortak menfaat araştırma temaları etrafında bu ağların eklenmesi, her kesimin bilimsel ve pedagojik gelişmenin dinamik bir unsuru olduğu için Kuzeyden Güneye bilginin iyi bir dolaşımını sağlamıştır. Örnek teşkil etmesi açısından daha sonra AUF (Frankofoni üniversite ajansı) dönüşmüş olan AUPELF (Kısmen ya da tamamen Fransız dilli üniversiteler derneği) aracılığıyla frankofon alanı çerçevesinde oluşturulmuş olan UREF (Fransız ifadeli ağların üniversitesi) ağını buna örnek verebiliriz. Neredeyse bütün bilimsel ve teknik alanlarda (tıp, bilim, çevre, hukuk, iktisat, vs.) birkaç program Kuzey ve Güneyden araştırmacı ekiplerini az çok eşit ortaklık şeklinde çalıştırmayı ve bilimsel ve teknik bilginin dolaşımını kolaylaştırmayı sağlamaktadır. Genç araştırmacı değiş tokuşuyla, bilimsel dokümantasyonun toplanması, sanal kütüphane ve araştırma merkezlerin oluşturulmasıyla, Kuzey ve Güney üniversitelerinde fark gözetmeksizin sempozyumların, seminerlerin ve bilimsel toplantıların düzenlenmesiyle, ilgili başka eksenler bu girişimin etrafına eklenildiği için bu girişime güçlü bir zenginlik kazandırmıştır.

Örneğin AUF'nin bölgesel kutuplarından bahsederken AUF üyesi Güney öğretim ve araştırma kurumlarına seslenilir. Bunlar Güneyde bölgesel formasyon ve/veya araştırma projelerine gösterilen desteğin lehinde yetkin bölgesel üniversite kutuplarının kurulup gelişmesine teşvik edilmesini sağlar. Yetkin bölgesel kutupların gelişmesi, Afrika için Eylem Planı'nın önceliklerinden biri olarak kabul edilmiştir. Projeler araştırma ve öğretim aracılığıyla genç öğrencileri araştırmaya hazırlamaktır. Her kutup, Kuzeyde ve Güneyde, birleşik araştırma çerçevesinde değiş tokuşların, öğretim görevlerinin, pedagojik desteğe veya tez çerçevesine bağlı öğrenci hareketliliklerinin korumasını sağlayacak destekleyici kurumlara sahiptir. Vade bitiminde bu yetkinlik kutupları kendi alanlarında uluslararası düzeyde referans merkezleri haline gelmiş ve uzmanlık, kadroların çoğalması ve arz çağrılarında bilimsel rekabet düzlemlerine bölgenin kapasitesinin görünebilirliğini iyileştirmiştir. Örneğin Orta Afrika'da Mayıs 2003'te AUF'nin Bilimsel Konseyi iki yetkinlik kutbu seçmiştir: Bunlardan biri Kongo'da Brazzaville'in Marien Ngouabi üniversitesinin Fen Fakültesi bölümünde Profesör Thomas Silou'nun yönettiği Çok dallı/disiplinli besin ve beslenme araştırma ekibi (EPRAN) ve ikincisi Ruanda Milli Üniversitesi'nde Eğitim Fakültesinde Profesör Jean Pierre Dusingizemungu'nun yönettiği Üniversite Akli Sağlık Merkezi ekibidir (CUNISAM). AUF'in bu iki ekibe sunduğu sübvansiyon tam olarak 96.000 avro ve 100.000 avrodur.

Yine Frankofoni çerçevesinde örnek olması açısından Kamerun'da finansmanını ACIDI'nin (Kanada Uluslararası Gelişme Ajansı) ve beş Kanada kurumunun üstlendiği

Kanada'yla birlikte Teknik öğretime destek programı (PAET) için bir yardım yürütüm birliğinin geliştirildiğini burada zikredebiliriz. Kanadalı kurumlar, aralarında Doula kenti üniversitesinin de yer aldığı Kamerunlu üniversitelerle eşit ortak olarak işbirliği içindedirler. Bu programın özgülüğü, ortakların öğretim, araştırma ve öğretici olacak kişilerin formasyonu alanında etkinlik programlarının oluşturulmasına katılmalarıdır.

Kamerun'da UNESCO ile işbirliği 1992 ve 2004 yıllarında iki UNESCO kürsüsünün kurulmasıyla somutlaşmıştır.

Bu kürsülerden biri 1992'de Kamerun Dschang Üniversitesinde kurulan tarım ekonomisi ve tarım politika reformları alanında UNESCO-NATURA kürsüsüdür. Bu kürsünün hedefi, Güney bölgelerinde tarım üniversiteleri için Avrupa Birliği NATURA formasyon programı çerçevesinde NATURA ortaklarıyla ilgili gelişmekte olan ülkelerin yüksek eğitim kurumlarının birlikte oluşturdukları yeni dersler yaratmak ve aktarmak; tarım ekonomisi ve tarım politika reformları alanında uzmanlaşmış bölgesel bir merkez kurmak.

UNESCO'nun diğer kürsüsü, Soa'da II. Yaounde Üniversitesi'nde 2004'te kurulan fikir mülkiyet hakları (telif hakları ve benzer haklar seçmeli) eğitimiyle ilgilidir. Bu kürsünün amacı entegre fikir mülkiyet hakları alanında araştırma, formasyon, bilgilendirme ve dokümantasyon faaliyetleri sistemini geliştirmek ve yüksek düzeydeki araştırmacılarla Kamerun'un ve CEMAC'e (Orta Afrika Devletleri Ekonomik ve Parasal Topluluğu) ile OAPI'ye (Afrika Fikir Mülkiyet Örgütü) üye devletlerin üniversite ve başka yüksek öğretim kurumlarında uluslararası ünvanlara sahip profesörlerin işbirliğini kolaylaştırmaktır.

Orta Afrika'da başka UNESCO kürsüleri de vardır: 1994'den beri Anfol'da Agostinho Neto Üniversitesi'nde Kimya ve çevre mühendisliği kürsüsü; 1999'dan beri Bujumbura Üniversitesi'nde Barış eğitimi ve çatışmaların barışçıl çözümü kürsüsü, 2004'ten beri Libreville'de Omar Bongo Üniversitesi'nde Toplumsal gelişme ve demokrasi kürsüsü; Malabo Üniversitesi'nde 1998'de üç UNESCO kürsüsü açılmıştır: Çevre eğitimi, Afrika-İspanya-Latin Amerika incelemeleri ve barış, insan haklarına ve demokrasiye saygı kürsüleri. Son olarak Demokratik Cumhuriyette iki kürsü mevcuttur: 1998'de beri Lumbumbashi Üniversitesi'nde Sağlık eğitimi kürsüsü ve toplumsal önlemlerin ve iletişimin teşviki kürsüsü; 2000'den beri Kinşasa Üniversitesi'nde barış kültürü, çatışmaların çözülmesi, insan hakları, demokrasi ve iyi yönetim kürsüsü.

Çift yönlü işbirliği çerçevesinde Kuzey ülkeleriyle Orta Afrika ülkeleri arasında birçok etkinlik gerçekleştirilmektedir. Örneğin 2003'te Fransa'nın yardımı sayesinde Kamerun'da ortaya çıkan ve alt bölgeleri ilgilendiren COMETES projesi bu etkinliklerden biridir. Bu proje nelerle ilgilidir?

COMETES (Yüksek Öğretim Teknolojik Kurumlarının Koordinasyonu ve Modernleştirilmesi) Kamerun Yüksek Öğretim Bakanlığı tarafından başlatılan teknolojik yüksek öğretimin dinamikleştirilmesine yönelik global bir politika çerçevesinde yer alan bir projedir. 1,3 milyar frank (yaklaşık 2 milyon avro) maliyetinde olan bu proje, 5 Kamerunlu yüksek öğretim teknolojik kurumuna yöneliktir. Proje tamamlandığında Kamerun'daki üniversitelerle Orta Afrika'daki üniversiteler arasında bir ağ oluşturmuş olacaktır.

Bu projenin amacı idaresini özerk hale getirerek, yönetimini aklileştirerek ve öğretim yöntemlerini modernleştirerek bu aygıtın etkililiğini arttırmaktır. Aynı zamanda girişimlerin

yerel ihtiyaçlarına uygulanmış araştırma ve formasyonları kullanarak ülkenin gelişiminde bu sektörün de katkıda bulunmasını güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Bu amaca dört aşamada ulaşılabilir:

- Bu devletlerin kurumsal ve yapısal olarak baştanbaşa elden geçirilmesi;
- Formasyonların mesleki ortamlara daha iyi bir Şekilde uygun kılınması;
- Proje kavramı etrafından planlanmış ve eklemlenmiş yerel gelişime yönelik uygulamalı teknolojik araştırmaların yapılandırılması ve koordinasyon politikasının oluşturulması;
- Teknolojik ğretim arzının modernleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi.

Burada bahsettiğimiz ve Afrika'da bu kısa tebliğde sayılamayacak kadar çok Şey gerçekleştiğı için yalnızca birkaç örnek olan bu işbirliğı biçimleri hakkında ne diyebiliriz? Bu işbirliğinin etkileri eğıtim sistemlerinin işleyişinde hissedilemiyorsa bile ulaşılmak istenen ilk hedef, işbirliklerin Orta Afrika kurumlarını daha ciddi olmaya, yönetimlerinde daha dikkatli, önceliklerin belirlenmesinde, bilimsel araştırma idaresinde, insan kaynaklarının daha titiz olmaya zorlamasıdır ve böylece rekabete katılabileceklerini ispatlayarak ve yetkinliğı elverişli olduklarının bilincinde olduklarını göstererek uluslararası bilimsel topluluğun geneliyle temas kurmasını sağlamaktır.

Orta Afrika ile Kuzey lkeler arasındaki işbirliğı artık yaklaşık olarak, rastlantı veya belirsizliklerle yetinemez. Aynı zamanda hiç ayırım gözetmeksizin Avrupa modelinin tıpatıp bir kopyası olarak tasavvur etmek de artık imkansızdır. Afrika için hazmetme, içselleştirme ve yeni bir yaratışın konusu haline getirme endişesini taşıyarak bilimsel ortak mirasın ve evrensel kültürün zenginleştirici kullanımını ve zekice alıntılama fırsatı olmalıdır ve buradan da varolan bütün kapasitelerin ve mevcut bütün kaynaklara katkıda bulunması gerekir.

Çeşitli ve çok biçimli işbirliğı ve ortaklık alanlarının Türklerin olduğı kadar Afrikalı kardeşlerinin de menfaati için keşfedilmeyi bekleedikleri Afrika kıtasıyla giriştiğı yakınlışmasında Türkiye'ye başarılar diliyoruz. İnşallah.

Paul TEDGA

Hukuk dalında Doktor

Afrique Education magazininin Kurucu-mdr

Kaleme aldığı kitaplar : « *Enseignement supérieur en Afrique*

Noire francophone : la catastrophe ? », Editions L'Harmattan, Paris 1988

Paul TEDGA ynetiminde: « *Dix mesures pour relancer l'université africaine* », Editions Unesco/T.B. Conseils/Ophrys, Paris 1993